Серія «Спадкове право:
національні, порівняльні та міжнародні аспекти»

Книга друга

ДОГОВІРНІ СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Українсько-англомовне науково-практичне видання

Series «Law of Succession:
National, Comparative and International Aspects»

Volume II

SUCCESSION-RELATED CONTRACTS

Ukrainian and English-language scientific and practical edition

ПРАВОВА ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ВИДАНЬ

ГО «ЦЕНТР ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ФУРСИ»
«FURSA CENTER LEGAL RESEARCH»

**Серія «Спадкове право:
національні, порівняльні та міжнародні аспекти»**

КНИГА ДРУГА

ДОГОВІРНІ СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Українсько-англомовне науково-практичне видання

*За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України С.Я. Фурси,
кандидата юридичних наук, доцента О.В. Кіріяк*

**Series «Law of Succession:
National, Comparative and International Aspects»**

VOLUME II

SUCCESSION-RELATED CONTRACTS

Ukrainian and English-language scientific and practical edition

*Under the general editorship of Doctor of Law,
Professor, Honored Lawyer of Ukraine S. Ya. Fursa,
Candidate of Law, Associate Professor O.V. Kiriiak*

ПРАВОВА ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ВИДАНЬ

Київ • Алерта • 2026

УДК 347.65/.68(477+4)(02)
Д61

Рекомендовано до друку:
Правлінням ГО «Центр правових досліджень Фурси»
(протокол № 9 від 27.02.2026 року)

Рецензенти:

Лариса Діденко – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики Міжнародного гуманітарного університету;

Маркіян Мальський – доктор юридичних наук, адвокат і керуючий партнер юридичної фірми «Arzinger», Почесний консул Республіки Австрія у м. Львові;

Володимир Скрипник – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри фундаментальних і юридичних наук факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Авторський колектив:

Частина I

Фурса С.Я., Фурса Є.І. Розділ 1; **Фурса Є.Є. Козяр-Скок Л.В.** Розділ 2; **Кіріяк О.В.** Розділ 3; **Дякович М.М.** Розділ 4; **Лукасевич-Крутник І.С.** Розділ 5; **Заіка Ю.О.** Розділ 6; **Возняковська К.А.** Розділ 7.

Частина II

Бордюг Т.О. Розділ 8; **Фаб'єн Лабель** Розділ 9; **Фридерик Золь, Войцех Баньчик** Розділ10; **Бруно Конзас** Розділ 11.

Частина III

Орзіх Ю.Г. Розділ 12; **Даніела Ганджалова, Любіца Сакторова, Мірослава Доліхалова** Розділ 13; **Мілан Судзіна** Розділ 14.

Д61 Договірні спадкові правовідносини. Книга 2. Серія: Спадкове право: національний, порівняльний та міжнародний аспекти. Українсько-англійськомовне науково-практичне видання. / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Фурси С.Я., кандидата юридичних наук, доцента Кіріяк О.В. Київ: Алерта, 2026. 512 с.

ISBN 978-617-566-980-8

Дане науково-практичне видання (монографія) присвячене аналізу українськими та іноземними вченими і практичними фахівцями актуальних питань договірних спадкових правовідносин. Висвітлені проблемні питання спадкового права та спадкування Швеції, Словаччини, судової практики з розгляду спадкових справ, нотаріальної та консульської практики вчинення нотаріальних проваджень, що пов'язані із договірними спадковими відносинами, надано проєкти нотаріальних актів. Авторами надано глибокий аналіз теоретичних основ договірних спадкових відносин, різних видів договорів згідно українського законодавства, які зумовлені спадковими відносинами, розкритті договори, які пов'язані із спадковими відносинами у Польщі, Австрії, Німеччині, Швейцарії. Щодо Франції та Італії акцент зроблено на заборонені договорів, що пов'язані із спадковими відносинами. Запропонований глибокий аналіз іноземного законодавства щодо спадкового права та договірних спадкових відносин Франції, Швейцарії, Швеції, Австрії, Німеччини, Польщі, Словаччини та актів Європейського Союзу з метою вивчення українськими фахівцями іноземного досліду та адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Видання стане у нагоді науковцям, суддям, адвокатам, нотаріусам, консулам, аспірантам, докторантам і іншим особам, які цікавляться як національними, так і міжнародними (транскордонними) аспектами спадкового права.

Усі наукові доробки подано у авторській редакції.

УДК 347.65/.68(477+4)(02)

ISBN 978-617-566-980-8

© Авторський колектив, 2026
© Видавництво «Алерта», 2026

UDC 347.65/.68(477+4)(02)
D61

Recommended for publication:
By the Board of the NGO «Fursa Center Legal Research»
(protocol no. 9 dated 27.02.2026)

Reviewers:

Larysa Didenko – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of civil law disciplines and Statistics at the International Humanitarian University;

Markiyan Malskyy – Doctor of Law, Attorney and managing partner of the law firm «Arzinger», Honorary Consul of the Republic of Austria in Lviv;

Volodymyr Skrypnyk – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Fundamental and and Legal Sciences Faculty of Law, Humanities and Social Sciences of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradsky National University.

Authors:

Part I

Fursa S. Ya., Fursa Ye.I. Section 1; **Fursa Ye., Koziar-Skok L.V.** Section 2; **Kiriiak O.V.** Section 3; **Diakovych M.M.** Section 4; **Lukasevych-Krutnyk I.S.** Section 5; **Zaika Yu.O.** Section 6; **Vozniakovska K.A.** Section 7.

Part II

Bordyug T.O. Section 8; **Fabienne Labelle** Section9; **Fryderyk Zoll, Wojciech Bańczyk** Section10; **Bruno Concas** Section 11.

Part III

Orzikh Yu.G. Section 12; **Daniela Gandžalová, Ľubica Saktorová, Miroslava Dolíhalová** Section 13; **Milan Sudzina** Section 14.

D61 Succession-related contracts. Volum II. Series «Law of Succession: National, Comparative and International Aspects». Ukrainian and English-language scientific and practical edition / Under the general editorship of Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine Fursa S. Ya., Candidate of Law, Associate Professor Kiriiak O.V. Kyiv: Alerta, 2026. 512 p.

ISBN 978-617-566-980-8

This scientific and practical publication (monograph) is devoted to the analysis by Ukrainian and foreign scientists and practical specialists of current issues of Succession related contracts.. The problematic issues of inheritance law and inheritance of Sweden, Slovakia, judicial practice in considering inheritance cases, notarial and consular practice of conducting notarial proceedings related to contractual inheritance relations are highlighted, drafts of notarial acts are provided. The authors provide an in-depth analysis of the theoretical foundations of contractual inheritance relations, various types of contracts under Ukrainian legislation, which are conditioned by inheritance relations, disclosure of contracts related to inheritance relations in Poland, Austria, Germany, Switzerland. Regarding France and Italy, the emphasis is on the prohibition of contracts related to inheritance relations. An in-depth analysis of foreign legislation on inheritance law and contractual inheritance relations of France, Switzerland, Sweden, Austria, Germany, Poland, Slovakia and acts of the European Union is proposed with the aim of studying foreign experience by Ukrainian specialists and adapting Ukrainian legislation to EU legislation.

The publication will be useful to scientists, judges, lawyers, notaries, consuls, postgraduate students, doctoral students and other persons interested in both national and international (cross-border) aspects of inheritance law.

All scientific works are submitted in the author's edition.

UDC 347.65/.68(477+4)(02)

© Authors, 2026
© Publishing house «Alerta», 2026

ISBN 978-617-566-980-8

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 23

ЧАСТИНА І.
ДОГОВОРИ, ЩО ЗУМОВЛЕНІ СПАДКОВИМИ ПРАВОВІДНОСИНАМИ В УКРАЇНІ: НАЦІОНАЛЬНІ, ПОРІВНЯЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОГОВІРНИХ СПАДКОВИХ ТА ІНШИХ ВІДНОСИН
(Фурса С.Я., Фурса Є.І.) 29
Глава 1.1. Договірні конструкції у відносинах, що зумовлені спадковими правами та обов'язками 32
Глава 1.2. Суб'єкти договірних спадкових правовідносин та нотаріальних процесуальних правовідносин: комплексність правовідносин та взаємодія їх суб'єктів 43
Глава 1.3. Об'єкт спадкових та пов'язаних з ними відносин: актуальні проблеми судової, нотаріальної практики і дискусії вчених 55
Глава 1.4. Зміст спадкових прав в договірних відносинах у контексті аналізу чинного Цивільного кодексу України та Проєкту оновленого ЦК 64

РОЗДІЛ 2. ДОГОВОРИ, ЩО ЗУМОВЛЕНІ СПАДКОВИМИ ВІДНОСИНАМИ: ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ, ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ НОТАРІУСОМ І КОНСУЛОМ *(Фурса Є.Є., Козяр-Скок Л.В.)* 77
Глава 2.1. Договір про зміну черговості одержання права на спадкування за законом 82
Проєкт № 1 договору про зміну черговості одержання права на спадкування за законом та розподіл спадщини 91
Глава 2.2. Договірні відносини щодо визнання спадкоємця таким, що не пропустив строк на прийняття спадщини чи пропустив з поважних причин 93
Глава 2.3. Договірні відносини між пережившим з подружжя і спадкоємцями про поділ спадкового майна 100

Глава 2.4. Договірні відносини між відказоодержувачем та спадкоємцем 106
Глава 2.5. Договірні відносини між нотаріусом або спадкоємцями та виконавцем заповіту щодо повноважень останнього 109
Глава 2.6. Договір про переважне право окремих спадкоємців на виділ їм спадкового майна в натурі 112
Глава 2.7. Договірні відносини кредиторів зі спадкоємцями про задоволення їх вимог за рахунок спадкового майна 115

РОЗДІЛ 3. ТЛУМАЧЕННЯ ЗАПОВІТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ: ДОГОВІРНА МОДЕЛЬ *(Кіріяк О.В.)* ... 120
Глава 3.1. Тлумачення правочину як інструмент реалізації автономії волі 122
3.1.1. Поняття та доктринальне значення тлумачення правочину у приватному праві 124
3.1.2. Доктринальна конструкція тлумачення змісту правочину .. 124
3.1.2.1. Автономне тлумачення змісту правочину його стороною (сторонами) 128
3.1.2.2. Судове тлумачення змісту правочину: межі втручання у волевиявлення 130
3.1.2.3. Методи тлумачення змісту правочину у цивільному праві 132
3.1.2.4. Інші релевантні обставини тлумачення правочину як засобу реалізації принципу автономії волі 135
Глава 3.2. Тлумачення заповіту в цивільному праві України: нормативні, доктринальні та практичні аспекти 138
3.2.1. Теоретико-історичні засади тлумачення заповіту як одностороннього правочину 142
3.2.2. Нормативне регулювання тлумачення заповіту в цивільному законодавстві України 147
3.2.3. Суб'єкти тлумачення заповіту та процесуальні особливості реалізації заповідальної волі 152
3.2.4. Особливості тлумачення заповіту у світлі судової практики: традиційні підходи та проблемні зони 157
3.2.5. Порівняльно-правові підходи до тлумачення заповіту в іноземних правопорядках 160
Глава 3.3. Тлумачення заповіту через призму новелізації цивільного законодавства 167
3.3.1. Зміни, що стосуються процедури тлумачення заповіту спадкоємцями 169

3.3.2. Судове тлумачення заповіту в разі спору між спадкоємцями 170
3.3.3. Аналіз змін у контексті сучасного правового регулювання спадкових відносин 171
Глава 3.4. Автономія волі у тлумаченні заповіту: узагальнення та перспективи 177

РОЗДІЛ 4. ПРО ПОДІЛ СПАДЩИНИ МІЖ СПАДКОЄМЦЯМИ *(Дякович М.М.)* 180
Глава 4.1 Загальні положення про договори про поділ (виділ): законодавчі положення та судова практика 182
Глава 4.2 Договір про поділ спадщини: матеріальна природа 184
Проєкт № 2 договору про поділ спадкового майна 185
Глава 4.3. Виділ частки спадкоємця у спадщині в натурі. 188

РОЗДІЛ 5. ДОГОВІР ПРО ПЕРЕРОЗПОДІЛ СПАДЩИНИ: ТЕОРІЯ, НОТАРІАЛЬНА ТА СУДОВА ПРАКТИКА
(Лукасевич-Крутник І.С.) 192
Глава 5.1. Актуальність дослідження правової природи договору про перерозподіл спадщини в умовах сьогодення ... 194
Глава 5.2. Поняття договору про перерозподіл спадщини та його місце серед договорів в сфері спадкового права. 197
Глава 5.3. Сторони договору про перерозподіл спадщини 207
Глава 5.4. Передумови укладення договору про перерозподіл спадщини 212
Глава 5.5. Істотні умови договору про перерозподіл спадщини.... 217
Глава 5.6. Форма договору про перерозподіл спадщини в умовах рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України.. 221

РОЗДІЛ 6. ДОГОВІР НА УПРАВЛІННЯ СПАДЩИНОЮ
(Заіка Ю.О.) 225
Глава 6.1. Правова природа договору на управління спадщиною... 228
Глава 6.2. Об'єкт управління..... 233
6.2.1. Житло як об'єкт управління. 234
6.2.2. Підприємство як об'єкт управління. 236
Глава 6.3. Форма та суб'єктний склад договору управління спадщиною 237
6.3.1. Форма договору на управління спадщиною..... 237
6.3.2. Суб'єктний склад договору на управління спадщиною... 238

Глава 6.4. Зміст договору на управління спадщиною та правові наслідки його порушення 243
Додаток 1. Договір на управління спадщиною 249
Додаток 2. Свідоцтво, яке посвідчує повноваження управителя спадщини – корпоративними правам 251

РОЗДІЛ 7. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН У ДОГОВІРНИХ СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ТА СУДОВА ПРАКТИКА *(Возняковська К.А.)* 253
Глава 7.1. Теоретико-доктринальні засади відповідальності у договірних спадкових правовідносинах 256
7.1.1. Актуальність проблематики відповідальності у договірній парадигмі спадкового права 256
7.1.2. Договірні спадкові правовідносини: від концепції до практики 259
7.1.3. Автономія волі як основа договірної відповідальності у спадкових відносинах 261
7.1.4. Підстави виникнення відповідальності сторін у спадкових договорах 262
7.1.5. Роль вини та її специфіка у договірних спадкових правовідносинах 264
7.1.6. Відповідальність як механізм забезпечення стабільності та справедливості у спадкових відносинах (основні функції) 265
Глава 7.2. Відповідальність сторін у договірних спадкових правовідносинах: поняття, види та правові механізми 267
7.2.1. Поняття відповідальності у договірних спадкових правовідносинах 267
7.2.2. Загальні умови настання цивільно-правової відповідальності 268
7.2.3. Майнова відповідальність у формі відшкодування збитків у спадкових договорах 269
7.2.4. Неустойка та інші договірні санкції як засоби забезпечення належного виконання спадкового договору... 270
7.2.5. Розірвання спадкового договору як особлива форма реалізації відповідальності сторін 272
7.2.6. Відповідальність спадкоємців і правонаступників за зобов'язаннями, що випливають зі спадкового договору...273
7.2.7. Відшкодування моральної шкоди у договірних спадкових правовідносинах 275

7.2.8. Принцип добросовісності як орієнтир при застосуванні відповідальності у спадкових правовідносинах 276
Глава 7.3. Судова практика та Європейські орієнтири відповідальності сторін у договірних спадкових відносинах 278
7.3.1. Основні тенденції формування судової практики щодо відповідальності сторін у спадкових договірних відносинах в Україні 278
7.3.2 Критерії визначення істотності порушення умов спадкового договору у судовій практиці 279
7.3.3. Доказування відповідальності сторін у спорах щодо спадкових договорів (за практикою ЄСПЛ) 281
7.3.4. Баланс між договірною свободою та соціальною функцією спадкового договору 285
7.3.5. Вплив судової практики на розвиток законодавства та перспективи вдосконалення регулювання 286

ЧАСТИНА ІІ. ДОГОВОРИ, ЩО ЗУМОВЛЕНІ СПАДКОВИМИ ПРАВОВІДНОСИНАМИ В ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ

РОЗДІЛ 8. СПАДКОВІ ДОГОВОРИ У ПРАВІ ШВЕЙЦАРІЇ: АНАЛІЗ ДОКТРИНАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ТА ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ *(Бордюг Т.О.)* 291
Вступ 292
Глава 8.1. Загальна характеристика спадкового договору 293
Глава 8.2. Договори про розподіл та відчуження часток спадщини до та після відкриття спадщини (ст. 634–637 ZGB) ... 297
8.2.1. Договори щодо відкритої спадщини 297
8.2.2. Договори щодо ще не відкритої спадщини (ст. 636 ZGB) .. 299
8.2.3. Аналіз судової практики 302
8.2.3.1. Критерії чинності договору за участі спадкодавця 302
8.2.3.2. Усунення колізій між спадковим договором та заповітом, складеним пізніше 303
Глава 8.3. Негативний спадковий договір *(Erbverzicht)* 304

РОЗДІЛ 9. ФРАНЦУЗЬКІ УГОДИ ПРО СПАДЩИНУ: МІЖ ЗАБОРОНОЮ ТА ВИЗНАННЯМ *(Фаб'єн Лабель)* 307
Вступ 309

Глава 9.1. Принципова заборона угод про майбутнє спадкування.... 311
Глава 9.2. Визнання численних регульованих спадкових угод..... 315
Глава 9.3. Іноземні спадкові угоди, що застосовуються у Франції..... 320
Висновки..... 321

РОЗДІЛ 10. УГОДИ ЩОДО СПАДЩИНИ ЗА НІМЕЦЬКИМ, АВСТРІЙСЬКИМ ТА ПОЛЬСЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ *(Фридерик Золь, Войцех Баньчик)* 325
Вступ 326
Глава 10.1. Розуміння угод щодо спадкування в аналізованих юрисдикціях 328
Глава 10.2. Ширше розуміння угод, які можуть впливати на спадкування 332
Глава 10.3. Приватні або сімейні фонди 333
Глава 10.4 Огляд німецького права..... 334
Глава 10.5. Огляд австрійського права 334
Глава 10.6. Огляд польського права..... 335
Глава 10.7. Угоди про спадщину (угоди про встановлення спадкоємця) 335
10.7.1. Обмеження предмета..... 335
10.7.2. Формальності 336
10.7.3. Обмеження об'єкта 336
10.7.4. Юридичний характер (включаючи обов'язкову силу та обмеження щодо можливості відкликання)..... 337
10.7.5. Заборона за польським законодавством та обговорення можливих аналогічних результатів..... 338
Глава 10.8. Спільні заповіти..... 339
10.8.1. Обмеження предмета..... 339
10.8.2. Формальності 340
10.8.3. Обмеження об'єкта 341
10.8.4. Юридична природа (включаючи обов'язкову силу та обмеження щодо можливості відкликання) 341
10.8.5. Заборона за польським законодавством та обговорення можливих подібних результатів 343
Глава 10.9. Інші договори, що безпосередньо стосуються спадкування (відмова від права)..... 344
10.9.1. Обмеження предмета..... 344

10.9.2. Формальності 344
10.9.3. Обмеження об'єкта 344
10.9.4. Юридична природа (включаючи обов'язкову силу та обмеження щодо можливості відкликання) 345
Глава 10.10. Договори, що настають після смерті (mortis causa, von Todes wegen) 346
Глава 10.11. Довічні договори з обмеженням у часі, пов'язаним зі смертю (після смерті, auf den Todesfall) 347
10.11.1. Формальності 348
10.11.2. Юридична сила 350
10.11.3. Обмеження об'єкта 351
10.11.4. Юридична сила (позиція в системі спадкового права) ...352
10.11.5. Юридична сила (обов'язкова сила та обмеження щодо можливості відкликання) 353
Висновок 354

РОЗДІЛ 11. ЗАБОРОНА СПАДКОВИХ УГОД В ІТАЛІЙСЬКОМУ ЦИВІЛЬНОМУ КОДЕКСІ
(Бруно Конзас) 356
Вступ 358
Глава 11.1. Історичні основи заборони 359
Глава 11.2. Сучасне обґрунтування заборони 362
Глава 11.3. Єдність обґрунтування заборони 365
Глава 11.4. Mortis causa та дії inter vivos acts 367
Глава 11.5. Mortis causa та дії post mortem acts 369

ЧАСТИНА ІІІ.
СПАДКОВЕ ПРАВО ТА НАБУТТЯ СПАДЩИНИ В ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ

РОЗДІЛ 12. СПАДКОВЕ ПРАВО ШВЕЦІЇ: НАЦІОНАЛЬНИЙ, ТРАНСКОРДОННИЙ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ *(Орзіх Ю.Г)* 374
Вступ 377
Глава 12.1. Загальні засади спадкового права Швеції 380
12.1.1. Поняття спадкового та сукцесійного права (successionsrätt) в шведській доктрині 380
12.1.2. Джерела спадкового права Швеції 381

12.1.3. Основні принципи спадкового права Швеції 383
Глава 12.2. Спадкування за законом у Швеції та в Україні: порівняльний аналіз 386
12.2.1. Спадкування за законом 386
12.2.1.1. Швеція: система спадкових класів (arvsklasser) і «парентельний» принцип (parentelprincip) 386
12.2.1.2. Аванси на спадщину (förskott på arv) 387
12.2.1.3. Україна: система спадкових черг і розширене коло спадкоємців 388
12.2.2. Проєкт Книги 7 «Право Спадкове»: напрямки можливого коригування черг і обов'язкової частки 389
Глава 12.3. Заповітне спадкування: Форма, Зміст, Обмеження 389
12.3.1. Тестаментарна дієздатність (testationshabilitet) 389
12.3.2. Форма та види заповітів за правом Швеції 391
12.3.2.1. Звичайний заповіт (ordinärt testamente) 391
12.3.2.2. Надзвичайні (екстраординарні) форми: норми та ризики доказування 392
12.3.2.3. Відкликання (återkallelse) та зміна заповіту 393
12.3.2.4. Типологія розпоряджень, викладених у заповіті ... 394
12.3.2.5. Недійсність (ogiltighet) заповіту за правом Швеції ... 395
12.3.2.6. Обов'язкова частка за правом Швеції (laglott) 396
12.3.2.7. Право представлення в заповітному спадкуванні (representationsrätt) 398
Глава 12.4. Транскордонне спадкування в Швеції 398

РОЗДІЛ 13. СПАДКОВЕ ПРАВО В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ПРАВОВІ ТА ДОГОВІРНІ ОСНОВИ
(Ганджалова, Любіца Сакторова, Мирослава Доліхалова) 403
Вступ 405
Глава 13.1. Принцип втручання влади у набуття спадщини 407
Глава 13.2. Передумови для спадкування 411
Глава 13.3. Спадкування за заповітом 416
13.3.1. Перша група спадкування 416
Глава 13.4. Спадкування за заповітом 418
Глава 13.5. Передача боргів 422
Глава 13.6. Правова традиція та рекодифікація: порівняльний огляд спадкового права у Словаччині та Чеській Республіці 428

Глава 13.7. Кодифікація нового Цивільного кодексу та його амбіції у спадковому праві 439
Глава 13.8. Амбіції спадкового права в процесі кодифікації нового Цивільного кодексу 441
(i) Третя група спадкування 441
(ii) Четверта група спадкування 442
(iii) Інститут спадкового договору 443
(iv) Відмова від спадщини 444
(v) Інші правові дії у разі смерті 444
Висновок 445

РОЗДІЛ 14. НАБУТТЯ СПАДЩИНИ У СЛОВАЦЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ *(Мілан Судзіна)* 449
Вступ 451
Глава 14.1. Загальні питання спадкового права 452
Глава 14.2. Передумови спадкування 453
14.2.1. Смерть фізичної особи 454
14.2.2. Існування майна 454
14.2.3. Право на спадщину 456
14.2.4. Дієздатний спадкоємець 457
14.2.5. Невідмова від спадщини 459
Глава 14.3. Спадкування за заповітом 460
14.3.1. Загальні питання спадкування за заповітом 460
14.3.2. Реквізити заповіту 462
14.3.3. Форма заповіту 464
14.3.4. Скасування заповіту 467
14.3.5. Примусові спадкоємці 468
14.3.6. Позбавлення спадщини 469
Глава 14.4. Спадкування за заповітом 472
14.4.1. Загальні питання спадкування за заповітом 472
14.4.2. Черги спадкування 472
Глава 14.5. Набуття спадщини та процесуальні аспекти спадкового права 475
Глава 14.6. Захист правомочного спадкоємця 480
Глава 14.7. Рекодифікація спадкового права у Словацькій Республіці 483
Глава 14.8. Короткий виклад та пропозиції De Lege Ferenda 501

РОЗДІЛ 3.
ТЛУМАЧЕННЯ ЗАПОВІТУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ: ДОГОВІРНА МОДЕЛЬ[56]

Анотація. *Актуальність дослідження проблематики тлумачення заповіту в сучасних умовах розвитку цивільного права зумовлена зростаючою складністю спадкових правовідносин та підвищенням ролі приватної автономії особи у розпорядженні майном на випадок смерті. Соціально-економічні трансформації, розширення кола об'єктів цивільних прав, а також ускладнення сімейних і майнових зв'язків призводять до того, що зміст заповітів дедалі частіше набуває багатошарового та нетипового характеру. За таких умов ризик неоднозначного тлумачення волі заповідача істотно зростає, що, своєю чергою, спричиняє спадкові спори та підриває принцип правової визначеності.*

Особливої значущості питання тлумачення заповіту набуває в контексті забезпечення балансу між формалізмом спадкового права та необхідністю максимально точного відтворення індивідуальної волі спадкодавця. Заповіт, будучи актом особистого характеру, водночас функціонує в межах суворо регламентованих правових процедур, що не завжди здатні адекватно охопити всю повноту намірів заповідача. Саме тому опанування доктринальних і практичних аспектів тлумачення заповітів є необхідною умовою для формування справедливих і виважених правозастосовних рішень, спрямованих на мінімізацію конфліктів між спадкоємцями та захист останньої волі особи.

Крім того, значення цієї теми посилюється з огляду на сучасні тенденції розвитку приватного права, зокрема переосмислення ролі суду, нотаріату та договірних механізмів у процесі тлумачення односторонніх правочинів. У цьому контексті договір тлумачення заповіту постає як перспективний інструмент підвищення правової визначеності та прогнозованості спадкових правовідносин. Його на-

[56] **Кіріяк Оксана Василівна,** кандидатка юридичних наук, доцентка, кафедра приватного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна. ORCID: 0000–0001–8850–805X

укове осмислення та практичне опанування є важливими не лише для теорії цивільного права, але й для правозастосовної діяльності, що зумовлює необхідність комплексного та ґрунтовного дослідження цієї проблематики.

***Ключові слова**: автономія волі, тлумачення заповіту, договірна модель спадкування, односторонній правочин, воля спадкодавця, методи тлумачення, диспозитивність цивільного права, судове тлумачення, позасудове тлумачення, принцип favor testamenti.*

Oksana Kiriiak. Testamentary interpretation in the light of party autonomy: a contractual model[57]

***Abstract.** The relevance of studying the issues of will interpretation in modern conditions of civil law development is due to the growing complexity of inheritance legal relations and the increasing role of the private autonomy of a person in the disposal of property in the event of death. Socio-economic transformations, the expansion of the circle of objects of civil rights, as well as the complication of family and property relations lead to the fact that the content of wills increasingly often acquires a multilayered and atypical character. Under such conditions, the risk of ambiguous interpretation of the testator's will increases significantly, which, in turn, causes inheritance disputes and undermines the principle of legal certainty.*

The issue of will interpretation acquires particular significance in the context of ensuring a balance between the formalism of inheritance law and the need for the most accurate reproduction of the individual will of the testator. A will, being an act of a personal nature, at the same time functions within the framework of strictly regulated legal procedures that are not always able to adequately cover the full range of the testator's intentions. That is why mastering the doctrinal and practical aspects of the interpretation of wills is a necessary condition for the formation of fair and balanced law-enforcement decisions aimed at minimizing conflicts between heirs and protecting the last will of a person.

In addition, the importance of this topic is enhanced by current trends in the development of private law, in particular, rethinking the role of the court, notary and contractual mechanisms in the process of interpreting unilateral transactions. In this context, the will interpretation agreement

[57] **Oksana Kiriiak,** Associate Professor at the Private Law Department of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine. ORCID: 0000–0001–8850–805X

appears as a promising tool for increasing legal certainty and predictability of inheritance legal relations. Its scientific understanding and practical mastery are important not only for the theory of civil law, but also for law enforcement activities, which necessitates the need for a comprehensive and thorough study of this issue.

Keywords: *party autonomy, testamentary interpretation, contractual model of succession, unilateral legal act, testator's intent, methods of interpretation, dispositive principle of private law, judicial interpretation, extrajudicial interpretation, favor testamenti principle.*

Глава 3.1.
Тлумачення правочину як інструмент реалізації автономії волі

Проблематика тлумачення заповіту як особливого різновиду одностороннього правочину органічно вписується у загальну теорію цивільного права та не може бути повноцінно осмислена поза межами загальних засад тлумачення правочинів. Заповіт, будучи інструментом реалізації приватної автономії особи на випадок смерті, поєднує у собі формалізовану правову конструкцію та глибоко індивідуалізоване волевиявлення заповідача. Саме ця дуальність зумовлює підвищені вимоги до точності встановлення його змісту та робить питання тлумачення заповіту одним із найбільш складних і водночас концептуально значущих у спадковому праві.

Розпочинаючи процес дослідження договору тлумачення заповіту з аналізу тлумачення правочину загалом, доцільно виходити з того, що правочин є базовою категорією цивільного права, у межах якої сформовано універсальні підходи до з'ясування волі суб'єктів та її правового значення. Саме у теорії тлумачення правочинів напрацьовано методологічний інструментарій, що охоплює граматичні, системні, телеологічні та контекстуальні способи інтерпретації, а також критерії співвідношення буквального тексту з дійсними намірами учасників. Ці підходи становлять концептуальну основу для будь-якого подальшого аналізу спеціальних форм волевиявлення, зокрема й заповіту.

Заповіт, попри свою односторонню природу, за своєю правовою сутністю залишається правочином, а відтак підпадає під загальні пра-

вила тлумачення, закріплені цивільним законодавством. Водночас його специфіка полягає у відсутності другої сторони, здатної брати участь у формуванні або уточненні змісту волевиявлення, що істотно ускладнює процес інтерпретації. Саме тому класичні механізми тлумачення правочинів потребують адаптації та доктринального переосмислення у спадковому контексті, що неможливо без ґрунтовного попереднього аналізу загальної теорії тлумачення.

Особливого значення у спадкових правовідносинах набуває співвідношення формально зафіксованого тексту заповіту та внутрішньої волі заповідача, яка не може бути безпосередньо уточнена або підтверджена після відкриття спадщини. У цьому сенсі тлумачення заповіту постає як процес реконструкції волі особи, здійснений за допомогою юридичних методів і з урахуванням максимально широкого контексту. Такий підхід логічно випливає з загальних положень про тлумачення правочинів і водночас виявляє їх межі, демонструючи необхідність спеціального регулювання та договірних механізмів тлумачення у сфері спадкового права.

Саме договір тлумачення заповіту постає як інструмент, що поєднує загальноцивілістичні принципи інтерпретації правочинів із потребами спадкових правовідносин у правовій визначеності та стабільності. Його дослідження потребує попереднього теоретичного осмислення природи тлумачення правочину як такого, оскільки без цього неможливо ані чітко окреслити межі допустимого втручання у волю заповідача, ані сформулювати критерії легітимності договірного уточнення змісту заповіту. Таким чином, аналіз тлумачення правочину виступає не допоміжним, а методологічно необхідним етапом дослідження договору тлумачення заповіту.

Отже, звернення до загальної теорії тлумачення правочинів на початковому етапі цього дослідження є логічно обґрунтованим і концептуально виправданим. Воно дозволяє закласти міцний теоретичний фундамент для подальшого аналізу специфіки тлумачення заповіту, виявити спільні та відмінні риси відповідних правових механізмів і сформувати цілісне бачення договору тлумачення заповіту як інноваційного інструменту сучасного спадкового права.

3.1.1. Поняття та доктринальне значення тлумачення правочину у приватному праві

Проблематика тлумачення правочинів є однією з фундаментальних у теорії цивільного права, оскільки безпосередньо пов'язана з реалізацією приватної автономії, забезпеченням правової визначеності та стабільності цивільного обороту. Саме через тлумачення відбувається перехід від формально зафіксованого волевиявлення до його правового значення, що дозволяє узгодити текст правочину з дійсними намірами його учасників. У цьому сенсі тлумачення виступає не допоміжним, а системоутворюючим елементом цивільно-правового регулювання, без якого неможливе ані належне застосування норм права, ані ефективний захист суб'єктивних цивільних прав.

Особливе значення тлумачення правочинів зумовлене тим, що будь-який правочин є результатом індивідуального волевиявлення, яке об'єктивується у юридичній формі за допомогою мови, термінології та правових конструкцій. Між внутрішньою волею та її зовнішнім вираженням завжди існує потенційний ризик розбіжності, обумовлений як суб'єктивними чинниками, так і обмеженістю мовних засобів. Саме тому тлумачення покликане подолати цю розбіжність, відновити смислову цілісність правочину та забезпечити його адекватне функціонування у правовому середовищі.

У сучасних умовах ускладнення договірних конструкцій та розширення сфер застосування приватноправових інструментів питання тлумачення правочинів набуває особливої доктринальної та практичної ваги. Воно постає на перетині загальних принципів цивільного права, судової практики та договірної свободи сторін, вимагаючи комплексного та методологічно виваженого підходу. Саме тому ґрунтовне осмислення природи, методів і меж тлумачення правочинів є необхідною передумовою для подальшого аналізу спеціальних правових інститутів, зокрема у сфері спадкового та договірного права.

3.1.2. Доктринальна конструкція тлумачення змісту правочину

Тлумачення змісту правочину посідає центральне місце в системі цивільно-правового регулювання, оскільки спрямоване на забезпечення належного та коректного з'ясування дійсної волі й намірів сторін, які вступають у відповідні правовідносини. Саме через механізм

тлумачення відбувається перехід від формально зафіксованого тексту правочину до його змістовного, функціонального значення в правовому полі. Стаття 213 Цивільного кодексу України закріплює нормативні орієнтири здійснення такого тлумачення, формуючи методологічну основу для встановлення істинного змісту правочину з урахуванням як його текстуального вираження, так і внутрішньої волі учасників.

Правочин як юридично значущий акт не може розглядатися виключно крізь призму формальної відповідності вимогам закону. Його правова природа передбачає відображення реальних намірів сторін, які зумовили виникнення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема вибору належних методів і підходів до тлумачення, здатних мінімізувати ризики правової невизначеності, суперечливого застосування норм та виникнення цивільно-правових спорів. Визначення змісту правочину виступає, таким чином, інструментом забезпечення правової визначеності та стабільності цивільного обороту.

Процес тлумачення правочину передбачає комплексний аналіз його положень у взаємозв'язку з фактичними обставинами справи, поведінкою сторін до та після його укладення, а також із системою норм цивільного законодавства, що регулюють відповідні відносини. Особливого значення цей процес набуває у випадках, коли буквальне, граматичне тлумачення не дозволяє однозначно встановити волю сторін або коли використані у правочині формулювання допускають кілька можливих інтерпретацій. За таких умов застосування розширених методів тлумачення – системного, логічного та телеологічного – стає необхідною умовою досягнення справедливого правового результату.

Стаття 213 Цивільного кодексу України передбачає можливість залучення суду до процесу визначення змісту правочину у разі виникнення спору чи правової невизначеності. Це положення підкреслює роль судової влади як гаранта захисту прав та законних інтересів сторін, а також як інституції, спроможної забезпечити баланс між формальним текстом правочину та його матеріальним змістом. Судове тлумачення, ґрунтуючись на засадах добросовісності, розумності та справедливості, дозволяє врахувати ширший контекст правовідносин і сприяє ухваленню виважених рішень, що відповідають як букві, так і духу закону.

У доктрині цивільного права *тлумачення змісту правочину розглядається не як разовий акт прочитання тексту, а як складна інтелек-*

туально-юридична конструкція, що поєднує низку взаємопов'язаних елементів. Її внутрішня логіка спрямована на трансформацію формалізованого волевиявлення, зафіксованого у тексті правочину, у юридично значущий смисл, придатний для застосування у правовідносинах. Саме тому доктринальна модель тлумачення має багатовимірний характер і охоплює як матеріальні, так і процедурні компоненти.

Першим базовим елементом цієї конструкції є **об'єкт тлумачення**, яким виступає зміст правочину, виражений у словесній, символічній або іншій допустимій формі. У доктринальному розумінні йдеться не лише про окремі формулювання чи терміни, а про правочин як цілісне волевиявлення, що має внутрішню структуру, логіку та функціональне призначення. Об'єктом тлумачення є саме смисл правового результату, до якого прагнули сторони, а не абстрактний текст як такий.

Другим елементом доктринальної конструкції є **суб'єкт тлумачення**. Ним може бути як безпосередній учасник правочину, так і третя особа, наділена відповідними повноваженнями, зокрема суд або нотаріус. У доктрині підкреслюється, що статус суб'єкта тлумачення безпосередньо впливає на характер і межі інтерпретаційної діяльності: тлумачення сторін має диспозитивну природу, тоді як судове тлумачення набуває владно-обов'язкового характеру. Таким чином, суб'єктний елемент визначає не лише процес, а й юридичну силу результату тлумачення.

Третім ключовим компонентом є **методологічний елемент**, який охоплює сукупність прийомів і способів тлумачення. Доктрина виходить із того, що тлумачення не може бути довільним: воно повинно здійснюватися з використанням певних методів, упорядкованих у відповідну ієрархію. До цього елементу належать мовний, систематичний, телеологічний, історичний та інші методи, застосування яких забезпечує об'єктивність і логічну послідовність інтерпретації. Методологічний компонент слугує інструментальним каркасом усієї конструкції тлумачення.

Четвертим елементом доктринальної конструкції є **межі тлумачення**, які покликані відмежувати допустиме з'ясування змісту правочину від його фактичного переписування або заміни новою волею. Доктрина наголошує, що тлумачення не може виходити за межі волевиявлення, зафіксованого у правочині, навіть якщо передбачувана воля сторін видається інтерпретатору більш «справедливою» або до-

цільною. Цей елемент є ключовим для збереження принципу автономії волі та правової визначеності.

Нарешті, завершальним елементом доктринальної конструкції виступає **результат тлумачення**, який полягає у встановленні юридично значущого змісту правочину. У доктрині він розглядається як інтелектуально сформований і, за необхідності, формалізований висновок щодо прав та обов'язків сторін, що випливають із правочину. Саме цей результат забезпечує практичну реалізацію тлумачення, перетворюючи його з теоретичної операції на дієвий правозастосовний механізм.

У сукупності зазначені елементи утворюють цілісну доктринальну конструкцію тлумачення змісту правочину, в якій кожен компонент виконує автономну, але взаємопов'язану функцію. Такий підхід дозволяє розглядати тлумачення не як технічну процедуру, а як складний правовий інститут, що забезпечує узгодження форми та змісту волі у цивільно-правовому регулюванні.

Зазначені складові доктринальної конструкції тлумачення змісту правочину набувають особливої ваги у площині спадкових правовідносин, де об'єктом інтерпретації є воля особи, яка вже не може її уточнити або скоригувати. Саме тому у подальшому викладі, присвяченому тлумаченню заповіту, кожен із окреслених елементів буде розглянутий крізь призму специфіки цього правочину як одностороннього, персоніфікованого та відкладеного у часі волевиявлення. Такий підхід дозволить простежити, яким чином загальнотеоретична модель тлумачення трансформується під впливом особливостей спадкового права та принципу автономії волі заповідача.

У межах відповідної глави особливу увагу буде приділено визначенню об'єкта тлумачення заповіту та меж інтерпретаційної діяльності, що у спадкових відносинах мають підвищене значення з огляду на ризик підміни волі заповідача волею інтерпретатора. Окремо буде проаналізовано суб'єктний склад тлумачення заповіту, включно з роллю спадкоємців, нотаріуса та суду, а також особливості застосування методів тлумачення у світлі законодавчо встановленої ієрархії. У такий спосіб доктринальні елементи тлумачення правочину отримають конкретне наповнення у спадковому контексті, що створить концептуальне підґрунтя для подальших висновків щодо реалізації автономії волі у договірній моделі заповіту.

3.1.2.1. Автономне тлумачення змісту правочину його стороною (сторонами)

У сучасній доктрині приватного права підкреслюється, що правочин не існує ізольовано від його учасників: ефективне функціонування договірних відносин неможливе без можливості учасників самостійно з'ясувати та уточнити зміст своїх прав та обов'язків. Автономне тлумачення виступає не просто технічним засобом роз'яснення формулювань, а активним механізмом регуляції взаємних правових відносин, який дозволяє адаптувати формальний текст правочину до реальних намірів сторін та обставин його виконання.

Цей інститут набуває особливої ваги у контексті диспозитивної природи цивільного права, де учасники наділені правом самостійно визначати межі та зміст своїх прав і обов'язків у межах закону. Автономне тлумачення змісту правочину дозволяє сторонам не лише забезпечити відповідність формального тексту документованій волі, а й запобігти виникненню спорів у разі неоднозначності або недосконалості правових формулювань. Саме тому доктрина визначає його як засіб реалізації активної, а не пасивної участі суб'єктів у цивільних правовідносинах, підкреслюючи, що тлумачення є перш за все актом усвідомленого правозастосування стороною чи сторонами.

У межах цієї глави буде детально розглянуто правове значення автономного тлумачення, його нормативну базу та вплив на зміст прав і обов'язків учасників правочину, що дозволить перейти до аналізу положень пункту першого статті 213 Цивільного кодексу України та оцінки практичних наслідків реалізації цього права у цивільному обороті. Такий підхід створює концептуальну основу для розуміння того, як автономне тлумачення забезпечує належне функціонування договірних відносин та захист інтересів учасників.

Положення пункту першого статті 213 Цивільного кодексу України закріплюють принципову можливість здійснення тлумачення змісту правочину як однією зі сторін, так і спільно обома його учасниками, що має істотне значення для належного функціонування договірних відносин у цивільному праві. Визнання за сторонами права на інтерпретацію умов правочину відображає диспозитивний характер цивільно-правового регулювання та підкреслює активну роль суб'єктів у формуванні і реалізації власних прав та обов'язків. Тлумачення правочину, здійснене стороною або сторонами, здатне істотно

впливати на зміст прав та обов'язків, що з нього випливають, а відтак – і на правові наслідки його виконання.

Надання можливості одностороннього тлумачення правочину є особливо актуальним у ситуаціях, коли одна зі сторін стикається з труднощами у сприйнятті буквального змісту окремих умов договору або не поділяє формально закріпленого розуміння відповідних положень. У таких випадках інтерпретація виступає інструментом адаптації правочину до його дійсного змісту та функціонального призначення, дозволяючи стороні співвіднести текст договору з реальними намірами, економічною метою та очікуваними результатами участі у правовідносинах. Водночас таке тлумачення не може мати довільного характеру, а повинно ґрунтуватися на принципах добросовісності, розумності та справедливості, що обмежують можливість зловживання правом.

Не менш важливим є передбачене законодавством право сторін на спільне тлумачення змісту правочину, яке відображає ідею досягнення взаєморозуміння та консенсусу між учасниками цивільного обороту. Узгоджене тлумачення дозволяє сторонам усунути потенційні неоднозначності, уточнити зміст спірних або технічно складних положень та забезпечити єдність розуміння умов правочину. Особливого значення така форма інтерпретації набуває у випадках, коли правочин містить складні конструкції, спеціальну термінологію або положення, що допускають різні варіанти тлумачення і можуть бути по-різному сприйняті сторонами залежно від їхнього професійного досвіду чи рівня правової обізнаності.

Отже, здатність тлумачення правочину як однією стороною, так і обома сторонами у спільному порядку виступає важливим правовим механізмом, що забезпечує стабільність та передбачуваність договірних відносин. Така гнучкість дозволяє адаптувати формальний зміст правочину до реальних намірів учасників, мінімізуючи ризики виникнення непорозумінь або конфліктів, які могли б підірвати довіру між сторонами та знецінити правові наслідки угоди. Саме через можливість внутрішнього узгодження тлумачення сторони отримують інструмент корекції та уточнення волі, що забезпечує більш точне відображення домовленостей у практичній площині.

Крім того, така конструкція тлумачення сприяє узгодженню формальної та матеріальної сторін правочину, створюючи баланс між текстом документа і реальною волею учасників. Це особливо важливо

в цивільному обороті, де правильне відтворення намірів сторін прямо впливає на ефективність реалізації прав та виконання обов'язків. Механізм тлумачення стає своєрідним «мостом» між формою і змістом, дозволяючи уникати формалізму, який міг би призвести до несправедливих або невідповідних результатів.

З огляду на це, тлумачення правочину виступає не лише технічним інструментом аналізу тексту, а й засобом підтримки принципу добросовісності, захисту правових інтересів та зміцнення цивільно-правових відносин у цілому. Воно створює передумови для правової гармонізації дій учасників, забезпечує стабільність договірного процесу та є невід'ємним елементом реалізації автономії волі, що лежить в основі цивільного права.

3.1.2.2. Судове тлумачення змісту правочину: межі втручання у волевиявлення

Судове тлумачення змісту правочину виступає ключовим інструментом забезпечення правової визначеності та гармонізації інтересів учасників цивільних правовідносин у випадках, коли автономне узгодження сторін не спроможне повною мірою реалізувати волю учасників. Цей інститут відображає баланс між принципом автономії волі та необхідністю втручання державного органу для захисту прав і законних інтересів сторін, а також забезпечення стабільності договірних відносин. Його правова природа ґрунтується на ідеї, що формальне тлумачення, здійснене судом, має на меті відновлення змісту правочину у відповідності з реальною волею сторін, не порушуючи меж, визначених законом та основними засадами цивільного права.

Суттєвою рисою судового тлумачення є його владно-імперативний характер, що контрастує з диспозитивністю автономного тлумачення. Суд, надаючи правової форми результатам інтерпретації, зобов'язаний дотримуватися встановлених ієрархій методів тлумачення та враховувати об'єктивні критерії змісту правочину, при цьому не виходячи за межі фактично зафіксованої волі сторін. Такий підхід забезпечує дві взаємопов'язані мети: з одного боку, реалізацію справжнього змісту волевиявлення, а з іншого – гарантії правової визначеності, що виключає свавільне чи розширювальне трактування тексту документа.

Особлива увага приділяється межам втручання суду у волевиявлення сторін, адже будь-яке надмірне втручання може підірвати саму

сутність принципу автономії волі та поставити під сумнів легітимність правочину. Законодавець передбачає, що судовий аналіз повинен залишатися в межах, необхідних для з'ясування справжнього змісту правочину, і в жодному разі не може перетворюватися на акт переписування або творення нових волевиявлень. Таким чином, судове тлумачення виступає не лише як механізм відновлення волі сторін, але й як гарантія збереження балансу між формальною визначеністю правочину та реальною потребою у справедливому правовому регулюванні.

В цьому контексті, прикметно, що пункт другий статті 213 Цивільного кодексу України закріплює можливість звернення однієї зі сторін або обох сторін правочину до суду з метою визначення його змісту у разі виникнення необхідності або правової невизначеності. Це положення відображає інституційний механізм подолання спірних або неоднозначних ситуацій, що можуть виникати у процесі реалізації правочину, та підкреслює роль суду як неупередженого й незалежного арбітра у сфері приватноправових відносин. Судове тлумачення виступає ефективним засобом усунення правових непорозумінь між сторонами та сприяє відновленню балансу їхніх прав і обов'язків.

Залучення суду до процесу тлумачення умов правочину має особливе значення з огляду на обов'язковий характер судового рішення, яке є остаточним і підлягає виконанню сторонами. Саме ця властивість судової інтерпретації надає їй підвищену юридичну силу та забезпечує стабільність цивільного обороту, виключаючи можливість подальших довільних або взаємовиключних трактувань умов договору. Таким чином, судове визначення змісту правочину не лише вирішує конкретний спір, а й формує правову визначеність для подальшого розвитку правовідносин між сторонами.

Водночас судове тлумачення не обмежується суто буквальним аналізом тексту правочину. Суд має повноваження застосовувати комплексний підхід до з'ясування його змісту, враховуючи системний зв'язок окремих положень договору, мету його укладення, поведінку сторін до та після вчинення правочину, а також загальні засади цивільного законодавства. Такий підхід дозволяє суду максимально наблизитися до встановлення дійсної волі сторін, що є ключовим критерієм справедливого та обґрунтованого вирішення спору.

Отже, участь суду у процесі тлумачення змісту правочину виступає не просто формальним елементом цивільного процесу, а потуж-

ним інструментом забезпечення правової визначеності та стабільності договірних відносин. Судова інтерпретація відіграє роль захисного механізму, який запобігає свавільному або довільному тлумаченню умов правочину, забезпечуючи одночасно відновлення справжньої волі сторін і захист законних інтересів учасників від можливих зловживань. Через цей механізм правова система формалізує невизначені або суперечливі положення, перетворюючи їх на чітко визначені юридичні наслідки, що підкріплює довіру до цивільного обороту та зміцнює авторитет правової норми.

Судове тлумачення, як невід'ємна складова механізму забезпечення принципу справедливості, дозволяє не лише з'ясувати зміст волі сторін, а й забезпечити її узгоджене застосування у практичній площині правовідносин. Воно спрямоване на гармонізацію формального тексту правочину з його матеріальним змістом та реальною метою учасників, що забезпечує баланс між автономією волі та об'єктивними вимогами правової визначеності. При цьому суд, керуючись ієрархією методів тлумачення та законодавчо встановленими критеріями, діє у межах допустимого втручання, не перетворюючи тлумачення на створення нових волевиявлень або переписування договору.

В цілому, роль суду у тлумаченні змісту правочину виходить далеко за межі чисто процедурного аспекту, виступаючи фундаментальним елементом захисту правових принципів добросовісності, рівності сторін та стабільності цивільних правовідносин. Завдяки судовій інтерпретації відновлюється законність та впорядкованість у випадках неоднозначності або конфліктності умов правочину, що, у свою чергу, сприяє зміцненню довіри до правової системи загалом та підкреслює ключову роль суду як арбітра та гаранта реалізації волі сторін у цивільному праві.

3.1.2.3. Методи тлумачення змісту правочину у цивільному праві

Визначальне значення у процесі тлумачення правочину мають методи інтерпретації, які передбачають застосування комплексних підходів, спрямованих на з'ясування його справжнього, а не лише формально зафіксованого змісту. Саме тому глава 1.2.3 присвячена аналізу методів тлумачення змісту правочину, які становлять ядро цивільно-правової інтерпретаційної діяльності та визначають способи встановлення справжньої волі сторін. У доктрині підкреслюється, що методи тлумачення не є довільними інструментами, а складовими

системної конструкції, що поєднує логіку, мовну форму та соціально-правові орієнтири. Вони слугують критеріями, за допомогою яких формується правозастосовний зміст правочину та забезпечується баланс між формальною точністю документа і реальною волею учасників цивільних правовідносин.

Методологічна база тлумачення складається з низки взаємопов'язаних підходів, кожен із яких має власну функціональну специфіку і застосовується відповідно до ієрархії, закріпленої у законодавстві та доктринальних положеннях. Мовний (філологічний) метод дозволяє першочергово встановити буквальний зміст правочину, систематичний метод сприяє виявленню внутрішньої логіки та узгодженості його положень, а телеологічний, історичний та інші допоміжні методи забезпечують врахування мети правочину, обставин його виникнення та усталеної практики відносин. Така багаторівнева структура методів гарантує комплексне і послідовне встановлення змісту волевиявлення сторін, що є запорукою передбачуваності та справедливості цивільних правовідносин.

Застосування методів тлумачення у цивільному праві не обмежується механічним відтворенням тексту правочину. Воно передбачає поєднання аналітичного мислення, правового досвіду та інтерпретаційної чутливості, що дозволяє врахувати як буквальну форму, так і соціально-правовий контекст договору. У такому світлі методи тлумачення виступають не лише інструментами встановлення змісту правочину, а й засобом реалізації принципу автономії волі та підтримки стабільності цивільного обороту.

Можна констатувати, що стаття 213 Цивільного кодексу України закріплює методологічні орієнтири такого тлумачення, вказуючи на необхідність виходити із загальноприйнятого розуміння термінів і понять, використаних у правочині, а також ураховувати усталену практику, що склалася у відповідній сфері правовідносин. Такий підхід сприяє уніфікації правозастосування та мінімізації ризиків неоднакового трактування однакових правових конструкцій, що має принципове значення для стабільності цивільного обороту.

Застосування загальновизнаного значення термінів у поєднанні з галузевою практикою дозволяє адаптувати тлумачення правочину до реального функціонування відповідних правовідносин. Оскільки багато юридичних понять можуть мати спеціалізоване або контекстуальне значення, врахування практики їх використання у конкретній

максимально повне, об'єктивне та багатогранне встановлення дійсної волі сторін, що дозволяє досягти балансу між формальною точністю та реальним змістом правочину. Така методологічна комплексність сприяє справедливому і послідовному застосуванню норм цивільного права, зміцнює передбачуваність правовідносин і виступає важливим засобом запобігання конфліктам, що можуть виникати внаслідок неоднозначності або неповноти договірних формулювань.

3.1.2.4. Інші релевантні обставини тлумачення правочину як засобу реалізації принципу автономії волі

Важливо усвідомлювати, що тлумачення правочину не обмежується формальним аналізом волевиявлення сторін та застосуванням встановлених методів. Існує низка додаткових обставин, які набувають особливої ваги у процесі відновлення і реалізації автономії волі, оскільки вони дозволяють коректно інтерпретувати зміст правочину в його фактичному правовому та соціальному контексті. До таких обставин належать, зокрема, характер і зміст попередніх домовленостей між сторонами, узгоджені практики взаємодії у конкретних правовідносинах, а також обставини, що стосуються мети правочину і його співвідношення з іншими договірними або правовими актами. Аналіз цих факторів сприяє тому, щоб тлумачення виходило за межі буквального тексту й відповідало реальному наміру сторін.

Особливе значення має поведінка сторін після укладення правочину, яка може свідчити про їхнє фактичне сприйняття змісту договору та намірів, закладених у ньому. Судова практика та доктринальні джерела демонструють, що такі «постфактум» індикатори часто слугують вирішальними у випадках, коли буквальний текст правочину не дозволяє однозначно визначити волю сторін. У цьому сенсі тлумачення стає динамічним інструментом реалізації автономії волі, що дозволяє збалансувати формальні вимоги права з фактичними очікуваннями і намірами учасників правовідносин.

У випадках, коли застосування традиційних методів тлумачення не дозволяє з достатнім ступенем визначеності встановити справжню волю сторін правочину, стаття 213 Цивільного кодексу України передбачає звернення до ширшого кола додаткових факторів, що виходять за межі текстуального аналізу. До таких факторів законодавець відносить, зокрема, мету правочину, зміст та характер попередніх пере-

говорів між сторонами, усталену практику їхніх договірних відносин, звичаї ділового обороту, подальшу поведінку учасників після вчинення правочину, а також інші обставини, що мають істотне значення для правильного розуміння змісту угоди. Залучення цих елементів дозволяє сформувати цілісне уявлення про правочин як соціально та економічно зумовлений юридичний акт, а не обмежуватися його формальним текстуальним вираженням.

Такий розширений підхід до тлумачення спрямований на відтворення не лише буквального, а й контекстуального значення правочину, що відображає реальні інтереси та очікування сторін. Аналіз мети правочину дозволяє з'ясувати, якого практичного результату прагнули досягти його учасники, тоді як врахування попередніх переговорів і тривалості взаємин між сторонами дає змогу простежити логіку формування їхньої волі. Не менш важливим є урахування звичаїв ділового обороту, які в окремих сферах господарської діяльності фактично доповнюють або конкретизують зміст договірних зобов'язань і слугують орієнтиром для тлумачення умов правочину.

Особливого значення такий підхід набуває у практиці застосування складних або спеціалізованих правочинів, де використання вузькоспеціальної термінології, багаторівнева структура договору або нестандартні умови можуть ускладнювати буквальне тлумачення. У таких ситуаціях суто формальний аналіз тексту здатен спотворити реальні наміри сторін або призвести до несправедливих правових наслідків. Саме тому залучення додаткових обставин виступає важливою гарантією досягнення матеріальної справедливості та забезпечення відповідності правового результату дійсному волевиявленню учасників правочину.

Крім того, до числа релевантних обставин належать загальні принципи цивільного права та характерні для конкретної правової системи стандарти добросовісності, розсудливості та розумності поведінки. Їх врахування дозволяє забезпечити гармонізацію суб'єктивної волі сторін із об'єктивними вимогами правопорядку, підвищуючи передбачуваність і стабільність цивільного обороту. Саме у цьому контексті тлумачення правочину виступає як механізм, що поєднує автономію волі з системними правовими рамками, забезпечуючи її реальну дієвість у цивільному праві.

Отже, передбачена статтею 213 Цивільного кодексу України можливість урахування широкого кола позатекстуальних факторів у процесі тлумачення правочину є проявом гнучкості цивільно-правового

регулювання та його спрямованості на захист законних інтересів сторін. Такий підхід сприяє подоланню правової невизначеності, запобігає зловживанням правом та забезпечує справедливе й збалансоване застосування норм цивільного законодавства з урахуванням реального змісту та контексту відповідних правовідносин.

Таким чином, підсумовуючи викладене у цій главі, вважаємо за доцільне наголосити, що тлумачення змісту правочину є важливою складовою правового регулювання, яке забезпечує точність і справедливість у визначенні прав і обов'язків сторін, що уклали угоду. Процес тлумачення є необхідним для усунення суперечностей і непорозумінь, які можуть виникати через невизначеність або нечіткість формулювань умов договору. Використання як методів тлумачення, що здійснюються сторонами, так і судових інтервенцій, надає можливість правильно відобразити реальні наміри учасників правочину, а також забезпечити юридичну визначеність та гарантію справедливості в процесі укладення правочинів. Судове втручання в процес тлумачення особливо важливе у випадках, коли між сторонами виникають суперечки щодо значення тих чи інших умов угоди, оскільки це дозволяє досягти остаточного рішення і зняти будь-які юридичні невизначеності.

Основним принципом, на якому ґрунтується тлумачення правочину, є з'ясування реальних намірів його сторін, що передбачає врахування не лише буквального змісту термінів, а й їх контексту в межах усієї угоди. Важливим є також врахування обставин, які можуть допомогти виявити істинні наміри учасників угоди, таких як мета правочину, зміст попередніх переговорів, усталена практика відносин між сторонами та інші зовнішні фактори. Цей підхід дає змогу відтворити не лише формальний, а й сутнісний аспект правочину, що має важливе значення для правильного застосування правових норм і забезпечення добросовісності у відносинах між сторонами.

У практичному аспекті стаття 213 Цивільного кодексу України є необхідним інструментом для збереження правової визначеності у цивільному обороті, сприяючи вирішенню спорів та запобіганню зловживань. Врахування всіх обставин, які можуть впливати на тлумачення правочину, дозволяє досягти справедливого результату, забезпечуючи таким чином стабільність і надійність правовідносин. Тлумачення змісту правочину не тільки підтримує юридичну чистоту угод, а й захищає інтереси сторін, забезпечуючи їх права та законні інтереси в межах правової системи.

Глава 3.2.
Тлумачення заповіту в цивільному праві України: нормативні, доктринальні та практичні аспекти

Тлумачення заповітів займає центральне місце в спадковому праві, оскільки воно є посередником між формальним вираженням заповіту та його основним наміром. Хоча правові системи суттєво відрізняються своїми доктринальними основами та методологічними підходами, порівняльний аналіз виявляє спільну потребу в узгодженні заповіту, законодавчих вимог та правової визначеності. У цьому розділі розглядається тлумачення заповітів у системах загального права, цивільного права та змішаних правових системах, спираючись на законодавчі рамки та ілюстративну судову практику.

Тлумачення заповітів є однією з найскладніших та нормативно насичених інститутів спадкового права, оскільки безпосередньо стосується посмертної реалізації індивідуальної автономії, одночасно зачіпаючи системні імперативи правової визначеності, передбачуваності та інституційної легітимності. Як переконливо стверджував Лангбайн у своїй основоположній праці про суттєве дотримання заповітів, «закон про заповіти відомий своїм суворим та невблаганним формалізмом»,»[58] передумова, яка залишається центральною в сучасних дискусіях щодо еволюції методологій тлумачення у спадковому праві. На відміну від юридичних актів inter vivos, заповіти діють у контексті, що характеризується незворотною відсутністю автора наміру, що фундаментально перетворює завдання тлумачення на вправу реконструкції, а не роз'яснення. У сучасних правових системах ця проблема загострюється глибокими соціально-правовими трансформаціями, включаючи інтернаціоналізацію сімейних відносин, збільшення тривалості життя, плюралізацію структур домогосподарств та зростання частоти транскордонних спадщин. Ці події посилюють ризик фрагментації тлумачення та суперечливих судових рішень, тим самим піднімаючи тлумачення заповіту з доктринального питання до питання практичного значення для судів, юристів-практиків та політиків. Отже, тлумачна система, що застосовується до заповітів, має далекосяжні наслідки не лише для окремих спадкоємців, але й для узгодженості спадкового права як системи та для довіри громадськості до здійснення правосуддя.

[58] Langbein, J. H. (1975). *Substantial Compliance with the Wills Act. Harvard Law Review*, 88(3), p. 489.

Тлумачення заповітів є центральним дискусійним питанням у спадковому праві, оскільки воно безпосередньо впливає на посмертну реалізацію індивідуальної автономії, одночасно зачіпаючи фундаментальні принципи правової визначеності та судової легітимності. На відміну від юридичних актів inter vivos, заповітні розпорядження діють у контексті, що характеризується остаточною відсутністю заповідача, тим самим перетворюючи тлумачення на реконструктивну вправу, яка за своєю суттю схильна до невизначеності. Сучасні правові системи дедалі частіше стикаються з цим викликом у світлі посилення транскордонного спадкування, диверсифікованих сімейних структур та розвитку форм заповітного вираження. Ці події посилюють ризик суперечливих судових рішень та нормативної фрагментації, що робить тлумачення заповіту питанням як наукової актуальності, так і практичної невідкладності. Отже, проблема виходить за рамки доктринального вдосконалення та порушує ширші питання щодо узгодженості приватного права та ефективного захисту законних очікувань спадкоємців та бенефіціарів.

Саме тому інститут тлумачення заповіту посідає стратегічно важливе місце в системі спадкового права України. Його ключова роль виявляється тоді, коли воля заповідача, викладена в тексті розпорядження, є недостатньо чіткою, містить двозначності або суперечливі положення. Як справедливо зазначає провідний вчений К.Б. Ярошенко, яким би формалізованим не був порядок складення заповіту, це не виключає ситуацій, коли воля заповідача викладена в ньому нечітко, що призводить до невизначеності у змісті документа.

Науковий дискурс щодо тлумачення заповітів породив значний масив досліджень як у традиціях цивільного, так і загального права, що розглядають такі питання, як ієрархія методів тлумачення, доказові межі реконструкції намірів та роль справедливості у виправленні недоліків заповіту. Література з цивільного права традиційно наголошувала на систематичному тлумаченні, що ґрунтується на законодавчих положеннях, часто надаючи пріоритет текстовій узгодженості та об'єктивному значенню, тоді як наука з загального права розробила складні доктрини, зосереджені на суб'єктивному намірі заповідача та допустимості зовнішніх доказів. Тим не менш, це доктринальне розмаїття значною мірою розвивалося в ізольованих національних рамках, що призвело до фрагментарного розуміння цього явища. Порівняльні дослідження залишаються спорадичними та часто описови-

практику в різних правових традиціях. Досліджуючи, як суди та законодавці балансують свободу заповіту з конкуруючими цінностями, такими як правова визначеність, захист сім'ї та судові обмеження, дослідження прагне сприяти більш тонкому розумінню спадкового права як динамічної та розвиваючоїся галузі. Як переконливо зазначає Александра Браун, свобода заповіту – визначена як свобода визначати розподіл свого майна після смерті – часто зображується як основа або організуючий принцип спадкового права, сприйняття, яке зробило її для багатьох історично вкоріненою, самоочевидною та нібито недоторканною рисою приватного права, незважаючи на його постійні нормативні суперечки та юрисдикційну мінливість.[59]

Тож завданням цього дослідження є комплексний аналіз теоретичних, нормативних та практичних аспектів тлумачення заповіту в Україні. Завдання полягає у вивченні понятійного апарату, визначенні правової природи та структури цього явища, аналізі співвідношення загальних та спеціальних норм Цивільного кодексу, синтезі ключових правових позицій, вироблених судовою практикою, та, як підсумок, формулюванні обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. Вирішення цих завдань дозволить окреслити чіткі межі та алгоритми інтерпретації, що є гарантією належної реалізації як принципу свободи заповіту, так і прав спадкоємців.

Зрештою, дослідження прагне продемонструвати, що, незважаючи на формальні розбіжності, правові системи можуть демонструвати функціональну конвергенцію у вирішенні подібних інтерпретаційних дилем, тим самим відкриваючи шлях до більш узгодженого транснаціонального діалогу та потенційної гармонізації.

Для досягнення поставленої дослідницької мети глава виконує низку взаємопов'язаних аналітичних завдань. По-перше, систематично досліджуються концептуальні основи тлумачення заповітів у традиціях цивільного та загального права, висвітлюючи їхню історичну еволюцію та теоретичні припущення. По-друге, аналізуються законодавчі рамки та провідні судові рішення у вибраних юрисдикціях, щоб проілюструвати, як принципи інтерпретації впроваджуються на практиці. По-третє, дослідження оцінює обсяг та межі судової дискреції у відтворенні заповіту, приділяючи особливу увагу суперечності між точністю інтерпретації та коригувальним втручанням. По-четверте, порівнюється роль зовнішніх доказів у різних правових

[59] Braun A. (2024) Testamentory Responsibility. *Edinburg School of Law*. No. 2024/08. p. 2.

Відтак питання про те, що має визначальне значення для з'ясування змісту заповіту – буквальний текст чи передбачуваний намір заповідача, – стало одним із центральних у розвитку спадкового права.

Класичним і водночас показовим прикладом такого конфлікту є відома справа *Causa Curiana* (90 р. до н.е.), яка згодом набула майже хрестоматійного значення для правової доктрини. Заповідач сформулював своє розпорядження таким чином: «Якщо у мене народиться син і він помре до досягнення повноліття, то я бажаю, щоб Курій був моїм спадкоємцем». Однак зазначена в заповіті умова фактично не реалізувалася, оскільки син у заповідача так і не народився. Саме ця обставина і стала підґрунтям для виникнення спадкового спору: чи може Курій вважатися спадкоємцем за заповітом за відсутності події, з якою формально було пов'язано його спадкове право.

Розв'язання цієї колізії виявило фундаментальну проблему тлумачення: чи слід обмежуватися суворим аналізом буквального змісту заповідального розпорядження, чи допустимо виходити за межі тексту з метою відновлення ймовірної волі заповідача. У межах справи *Causa Curiana* сформувалися та чітко окреслилися два протилежні теоретичні підходи, які надалі протягом століть визначали розвиток доктрини тлумачення правочинів загалом і заповітів зокрема.

Перший із них – так звана **теорія волевиявлення**, прихильником якої у згаданій справі виступав Сцевола, – ґрунтується на пріоритеті тексту як об'єктивованої форми волі. Відповідно до цього підходу, правове значення мають виключно ті слова, формулювання та конструкції, які були безпосередньо використані заповідачем. Суд або інший суб'єкт тлумачення не вправі виходити за межі письмового тексту, замінюючи його припущеннями про те, що заповідач міг мати на увазі. Така позиція спрямована на забезпечення правової визначеності, стабільності цивільного обороту та передбачуваності правових наслідків, навіть якщо це іноді призводить до формально коректних, але матеріально сумнівних результатів.

Протилежну доктринальну позицію репрезентує **теорія волі**, яка надає перевагу внутрішньому наміру заповідача як справжньому джерелу правового регулювання. Згідно з цим підходом, буквальний текст заповіту розглядається лише як засіб вираження волі, який може бути недосконалим або неповним. Тому у разі сумнівів першочерговим завданням тлумачення є відновлення того, чого заповідач прагнув насправді, навіть якщо це потребує корекції або розширеного розу-

законодавства, в межах якого знаходить своє закріплення відповідний механізм правового регулювання. Сформувавши теоретичне підґрунтя дослідження, доцільно перейти до аналізу позитивного права, насамперед норм цивільного законодавства України, що безпосередньо регламентують відповідні правовідносини. Розгляд теоретичних аспектів зумовлює необхідність комплексного аналізу законодавчих положень, які у чинному цивільному законодавстві України визначають порядок і межі реалізації досліджуваного процесу. Теоретичне осмислення проблематики створює методологічні передумови для подальшого звернення до нормативного регулювання, в якому відображено сучасні підходи українського законодавця до відповідного правового явища.

3.2.2. Нормативне регулювання тлумачення заповіту в цивільному законодавстві України

Чітке та системне усвідомлення законодавчої бази є необхідною передумовою належного й правомірного тлумачення заповіту як на позасудовому етапі, коли відповідні дії здійснюються спадкоємцями за участю нотаріуса, так і в межах судового розгляду у разі виникнення спадкового спору. Саме нормативна визначеність окреслює допустимі межі інтерпретаційної діяльності, запобігає свавільному прочитанню волі заповідача та забезпечує баланс між автономією його волі й принципом правової визначеності у спадкових правовідносинах.

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз положень Цивільного кодексу України, які формують ядро правового регулювання інституту тлумачення заповіту. Нормативна конструкція цього інституту не є фрагментарною або випадковою: вона вибудовується навколо загальних правил тлумачення правочинів та спеціальних норм, присвячених саме спадковим розпорядженням. Такий підхід свідчить про прагнення законодавця забезпечити внутрішню узгодженість правової системи, водночас визнаючи специфіку заповіту як одностороннього правочину з відкладеним правовим ефектом.

Ключову роль у цьому механізмі відіграють дві статті Цивільного кодексу України, які у своїй сукупності визначають методологічні орієнтири, суб'єктний склад та процесуальні форми тлумачення за-

Співвідношення зазначених положень ґрунтується на класичному принципі lex specialis derogat legi generali, відповідно до якого спеціальна норма конкретизує та доповнює загальну. Це означає, що при тлумаченні заповіту застосування статті 213 Цивільного кодексу України не усувається, а, навпаки, є необхідною передумовою, проте здійснюється з урахуванням спеціальних приписів статті 1256 Цивільного кодексу України. Такий підхід забезпечує збереження внутрішньої логіки правового регулювання та запобігає ізольованому або фрагментарному тлумаченню норм.

Особливого значення набуває положення частини другої статті 1256 Цивільного кодексу України, яке прямо вказує на обов'язковість застосування правил, передбачених частинами третьою та четвертою статті 213 Цивільного кодексу України, для суду у разі вирішення спадкового спору. У цьому аспекті законодавець чітко окреслює межі судової дискреції, зобов'язуючи суд діяти в межах установленої законом ієрархії методів тлумачення та орієнтуватися на об'єктивовані критерії з'ясування волі заповідача.

Водночас позасудове тлумачення заповіту спадкоємцями має іншу правову природу. Для них правила, закріплені у статті 213 Цивільного кодексу України, не мають імперативного характеру, що зумовлено диспозитивністю спадкових правовідносин на цьому етапі. За наявності спільної згоди спадкоємці вправі самостійно узгодити розуміння змісту волі заповідача, керуючись власним тлумаченням заповідальних розпоряджень, за умови відсутності порушення прав інших осіб. Така можливість є проявом автономії волі учасників спадкових правовідносин і водночас підкреслює дуалізм правового режиму тлумачення заповіту – залежно від того, чи відбувається воно у позасудовій чи судовій площині.

Отже, аналіз зазначених норм дозволяє зробити висновок, що інститут тлумачення заповіту в українському цивільному праві побудований на тонкому балансі між нормативною визначеністю та свободою інтерпретації, між імперативністю судового тлумачення і диспозитивністю позасудового узгодження волі заповідача. Саме ця конструкція створює підґрунтя для подальшого дослідження практичних та теоретичних аспектів реалізації автономії волі у спадкових правовідносинах.

Стаття 213 Цивільного кодексу України закріплює не просто перелік допустимих методів тлумачення, а вибудовує чітко структуро-

Таким чином, алгоритм, закріплений у статті 213 Цивільного кодексу України, відображає прагнення законодавця досягти балансу між формальною визначеністю тексту правочину та необхідністю з'ясування його справжнього змісту. Послідовність застосування методів тлумачення не лише дисциплінує судову інтерпретацію, але й слугує інструментом реалізації принципу автономії волі, забезпечуючи її захист від як надмірного формалізму, так і необґрунтованого розширювального тлумачення.

Слід окремо підкреслити, що через односторонній та некомерційний характер заповіту не всі методи, перелічені у ст. 213 Цивільного кодексу України, можуть бути до нього прямо застосовані. Зокрема, при тлумаченні заповіту **не можуть** братися до уваги:

- зміст попередніх переговорів;
- звичаї ділового обороту;
- усталена практика відносин між сторонами;
- текст типового договору.

Як бачимо, специфіка заповіту як одностороннього правочину, спрямованого на реалізацію останньої волі спадкодавця, обумовлює потребу у формуванні особливого підходу до його тлумачення. На відміну від звичайних договірних відносин, де зміст правочину може уточнюватися сторонами у процесі спільного узгодження, заповіт вимагає врахування неповторної і персоніфікованої волі особи, яка вже не може її коригувати або уточнювати. Саме тому інтерпретаційна діяльність у сфері спадкового права має поєднувати глибокий аналіз формулювань документа, об'єктивне з'ясування намірів спадкодавця та відповідність встановлених методів тлумачення принципу автономії волі.

У цьому контексті ключове значення набуває визначення кола суб'єктів, наділених правом здійснювати тлумачення заповіту. Законодавство та доктрина чітко диференціюють ролі спадкоємців, нотаріуса та суду, встановлюючи межі їхніх повноважень і відповідальності. Такий поділ забезпечує баланс між самостійною інтерпретацією спадкоємцями та контролем державного органу, що гарантує законність, справедливість та захист правових інтересів усіх учасників спадкових відносин. Визначення суб'єктів тлумачення стає фундаментальним кроком для системного і послідовного аналізу, що дозволяє інтегрувати теоретичні засади та практичні механізми реалізації волі спадкодавця.

це відповідає юридичним формальностям та державній політиці. Таким чином, тлумачення діє в рамках судово сформованої системи, а не чітко кодифікованої.

Подібний акцент на заповітному намірі характеризує підхід, прийнятий у Сполучених Штатах. У всіх юрисдикціях США суди з питань спадщини послідовно розглядають намір заповідача як керівний принцип тлумачення. Поширена методологія вимагає від судів читати заповіт як єдине ціле, надавати його словам їхнє звичайне та граматичне значення, а також враховувати зовнішні докази у разі виникнення неоднозначності. Цей підхід відображає ширші доктрини загального права, такі як правило «чотирьох кутів», згідно з яким тлумачні зусилля спочатку повинні обмежуватися текстом самого документа, а звернення до зовнішніх доказів дозволяється лише тоді, коли мова є неясною або внутрішньо суперечливою. Як у Сполучених Штатах, так і в кількох канадських провінціях загального права, законодавчі акти, які часто називаються заповітами або законами про спадкування, прямо вказують судам тлумачити заповіти таким чином, щоб втілити намір заповідача в життя, тим самим зміцнюючи судову доктрину через законодавство.

На противагу цьому, юрисдикції цивільного права зазвичай вбудовують тлумачення заповітів у комплексні законодавчі кодекси, які регулюють як форму, так і сутність. У Франції Цивільний кодекс містить детальні положення, що регулюють заповіти та спадкування.[64] Французькі суди тлумачать заповіти переважно крізь призму кодифікованих правил, прагнучи з'ясувати намір заповідача, залишаючись при цьому суворо обмеженими обов'язковими положеннями Кодексу. Цей процес тлумачення значною мірою обмежений доктриною примусового спадкування, яка резервує фіксовані частини спадщини для певних спадкоємців, зокрема для дітей. Як наслідок, свобода заповіту – і, як наслідок, гнучкість тлумачення – є більш обмеженою, ніж у системах загального права. Навіть там, де намір заповідача є чітким, він не може переважати над законодавчими нормами, що захищають спадкоємців із резервним правом. Як далі переконливо стверджує Браун, у свободі заповіту немає нічого неминучого чи самоочевидного; радше, вона являє собою історично умовне поняття, що позначене не лінійною траєкторією неминучого розширення, а постійним ко-

[64] Code Civil des Français. Version en vigueur au 10 janvier 2026. Retrieved from https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/ [access date 22.12.2025]

Європейського регламенту про спадщину (ЄРСП). Даві підкреслює значні розбіжності між національними правовими системами щодо ідентифікації спадкоємців, обсягу та інтенсивності режимів примусового спадкування, а також юридичного визнання угод про спадщину, тим самим розкриваючи притаманні Регламенту виклики, з якими він стикається у процесі узгодження глибоко вкорінених національних традицій із головною метою правової гармонізації. У цьому контексті коментар пояснює делікатну балансувальну функцію ЄРСП, яка спрямована на сприяння транскордонній правовій визначеності та узгодженості, одночасно враховуючи усталені нормативні розбіжності, що продовжують формувати право спадщини в державах-членах.[68]

Змішані правові системи додатково ілюструють взаємодію між формальністю та наміром. Південноафриканське право спадкування, що бере коріння в римсько-голландському цивільному праві, але зазнало значного впливу принципів загального права, є особливо повчальним прикладом. Закон про заповіти № 7 від 1953 року встановлює суворі формальні вимоги до виконання заповітів, проте південноафриканські суди продемонстрували готовність займатися суттєвим тлумаченням, коли намір заповідача очевидний. Судові рішення, такі як Kidwell v The Master, підкреслюють наслідки недотримання встановлених законом формальностей, оскільки заповіти можуть бути визнані недійсними, незважаючи на чіткі докази наміру.[69]

І навпаки, такі справи, як «Сенекал проти Мейєра»[70] та «Енрікес проти Джайлза»,[71] ілюструють більш гнучку судову позицію, в якій безпомилковий намір або контекстуальні фактори можуть виправдати визнання, скасування або виправлення заповіту. Ці рішення відображають постійну суперечність між правовою визначеністю та справедливими результатами.

Канада представляє ще одну гібридну модель, особливо якщо порівняти провінції загального права з юрисдикцією цивільного права

[68] Davi A. (2016). Introduction, in The European Succession Regulation. A Commentary. Cambridge University Press.P. 51.

[69] Kidwell v The Master and other (1953) SA 509 (E). Retrieved from https://ru.scribd.com/document/896943034/Kidwell-v-the-Master-1953–1-SA-509-E-1 [дата звернення 20.12.2025]

[70] Senekal v Meyer 1975 (3) SA 372 (T). Retrieved from https://www.studocu.com/en-za/document/university-of-the-witwatersrand-johannesburg/law-of-succession/senekal-v-meyer-case-summary/66550954 [дата звернення 21.12.2025]

[71] Henriques v Giles NO and Another; Henriques v Giles NO and Others (213/08) [2009] ZASCA 64; 2010 (6) SA 51 (SCA); [2009] 4 All SA 116 (SCA) (29 May 2009) Retrieved from https://www.saflii.org/za/cases/ZASCA/2009/64.html [access date 20.12.2025]

Квебеку. У таких провінціях, як Альберта та Онтаріо, законодавчі та судові підходи тісно пов'язані з підходами інших систем загального права, підкреслюючи цілісне тлумачення та верховенство заповідального наміру. Однак у Квебеку заповіти регулюються Цивільним кодексом Квебеку,[72] який застосовує методи тлумачення цивільного права, подібні до тих, що використовуються в договірному праві. Тому суди Квебеку розглядають текст заповіту, його внутрішню узгодженість, контекстуальні елементи та, де це доречно, зовнішні докази, щоб визначити справжній намір заповідача в рамках кодифікованої системи.

Незважаючи на ці юрисдикційні відмінності, кілька принципів тлумачення проявляються як спільні риси в різних правових системах. Найголовнішим серед них є мета реалізації наміру заповідача там, де це дозволено законом. Суди в різних юрисдикціях схильні тлумачити заповіти цілісно, а не окремо, надають звичайного значення мові, якщо не доведено протилежного наміру, та поважають формальні вимоги як передумову для тлумачення. Однак допустимість та вагомість зовнішніх доказів значно різняться, причому системи загального права зазвичай застосовують більш поблажливий підхід, ніж їхні аналоги в цивільному праві.

На завершення, тлумачення заповітів відображає глибші структурні відмінності між правовими традиціями, зокрема щодо ролі судової дискреції, законодавчої кодифікації та обов'язкових правил спадкування. Системи загального права надають пріоритет гнучкості тлумачення та наміру, системи цивільного права наголошують на кодифікованих обмеженнях та правовій визначеності, а змішані системи намагаються узгодити ці конкуруючі цінності. Тим не менш, центральне місце заповіту залишається об'єднуючою темою, що підкреслює універсальну мету спадкового права поважати індивідуальну автономію, зберігаючи при цьому узгодженість у рамках правового порядку.

Більше того, головний висновок Гардінга полягає в тому, що традиційне правило загального права, яке виключає зовнішні докази при тлумаченні заповітів, є нормативно нестабільним та доктринально перебільшеним, функціонуючи не стільки як абсолютна заборона, скільки як контекстно-залежна презумпція. Хоча історично це прави-

[72] Civil Code of Québec (1991) Retrieved from https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/ccq-1991?langCont=en [дата звернення 12.12.2025]

ло виправдане турботою про визначеність, остаточність та захист від шахрайства, воно дедалі більше не відображає сучасну судову практику, яка зазвичай допускає зовнішні докази – прямо чи опосередковано – коли суворе текстове тлумачення перешкоджатиме очевидним намірам заповідача.[73]

Крім того, необхідно продовжувати вдосконалювати судову практику у сфері спадкування, особливо щодо використання альтернативних методів вирішення спорів, таких як медіація. Це скоротить час і витрати на судовий процес і зменшить соціальну напруженість між спадкоємцями, що надзвичайно важливо для збереження сімейних зв'язків. Кеннет Норрі пропонує переосмислення підходу до спадкового права, кидаючи виклик його традиційній класифікації як підгалузі речового права, зазначаючи, що хоча педагогічна практика, особливо в рамках шотландської юридичної освіти, закріпила майно-орієнтований менталітет, що ґрунтується на механіці передачі, передачі майна та права власності, нормативні основи спадкування за законом, зокрема, більш переконливо узгоджуються з сімейним правом, враховуючи його основну увагу до реляційного статусу, залежності та внутрішньосімейного впорядкування, а не до власницької абстракції.[74] Залучення альтернативних механізмів вирішення спорів може значно полегшити процес тлумачення заповіту, забезпечуючи швидше та ефективніше вирішення питань між сторонами.

У цьому ширшому конституційному та приватноправовому ландшафті аналіз Ріда набуває особливої актуальності саме тому, що він висуває на перший план концепцію правонаступництва як ключового правового механізму, що опосередковує безперервність та трансформацію. Розмірковуючи над першою серією звітів, опублікованих урядом Сполученого Королівства на початку лютого 2013 року під назвою «Аналіз Шотландії: деволюція та наслідки незалежності Шотландії», Рід наголошує, що правовий статус незалежної Шотландії значною мірою залежатиме від політичних переговорів, проведених як до, так і після референдуму, особливо щодо питань безперервності та правонаступництва. Ці питання виходять за рамки символічних конституційних змін і проникають у технічну основу правонаступ-

[73] Harding, M. (2012). The Rule Against Extrinsic Evidence in the Interpretation of Wills. *Law Quarterly Review*, 128, p. 501.

[74] Norrie K. (2008) Reforming Succession Law: Intestate Succession. *Edinburg Las Review*. Vol 12. p. 79.

ництва, охоплюючи передачу, збереження або реконфігурацію прав, обов'язків та правових відносин. Спостереження Ріда висвітлюють, як правонаступництво, далеко не обмежуючись приватноправовою передачею майна після смерті, функціонує як фундаментальна юридична концепція, що структурує правонаступність на кількох рівнях, тим самим посилюючи її центральне місце як у національному правопорядку, так і в ширшій міжнародно-правовій базі.[75]

Концептуалізація Рідом правонаступництва як юридичного інструменту, призначеного для забезпечення безперервності в моменти структурних трансформацій, набуває особливої ваги в контексті сучасного порядку денного правової реформи в Україні. Україна зараз проводить комплексну переоцінку своєї цивільно-правової системи, в рамках якої модернізація спадкового права займає стратегічно важливе місце. Законодавчі ініціативи, спрямовані на внесення змін до Цивільного кодексу, виходять за рамки вдосконалення окремих положень і відображають ширше прагнення перекалібрувати основоположні принципи, що регулюють приватноправові відносини, включаючи обсяг заповітної свободи, захист вразливих спадкоємців та механізми тлумачення та виконання заповітів. У цьому сенсі право спадкування функціонує як нормативний шарнір, що пов'язує успадковані правові традиції з суспільними цінностями, що розвиваються, та європейськими регуляторними стандартами.

Загалом, зусилля України з рекодифікації є прикладом закономірності, яку можна спостерігати в юрисдикціях, що переживають глибокі правові та інституційні трансформації, де право спадкування стає центральним пунктом для переговорів щодо безперервності та змін. Як показує порівняльний досвід, реформи в цій сфері часто слугують випробувальним майданчиком для ширших зобов'язань щодо правової визначеності, автономії волі та пропорційного судового втручання. Порядок денний України, сформований процесами європейської інтеграції та порівняльно-правовим дискурсом, дедалі більше відображає ці траєкторії, позиціонуючи право спадкування не лише як технічну сферу приватного права, а й як рефлексивний простір, у якому правова система формулює свою реакцію на демографічні зрушення, соціальну вразливість та транскордонну правову взаємодію. На цьому тлі процес реформ у Україні підкреслює незмінне значення права спад-

[75] Reid, K. G. C. (2013). The Law of Succession: Principles and Policies. *Edinburgh Law Review*, 17(2), 208.

кування як стабілізуючого інституту, так і динамічної сфери правових інновацій у перехідних правопорядках.

Запропоновані зміни до тексту статті 1256 Цивільного кодексу України, що стосуються тлумачення заповіту, мають велике значення для розвитку правової системи України, зокрема у сфері спадкового права. Правильне тлумачення заповіту – це не лише технічний акт, а й процес, який безпосередньо впливає на реалізацію спадкових прав та забезпечує захист інтересів спадкоємців. Від того, наскільки чітко визначено волю спадкодавця, залежить не лише ефективність спадкування, а й справедливість розподілу спадщини між особами, які на нього претендують. Запропоновані зміни, включаючи вимогу про нотаріальне посвідчення заяви спадкоємців та уточнення процедури судового тлумачення заповіту, є частиною загальної стратегії вдосконалення спадкового законодавства України. Однак ці зміни потребують детального аналізу в контексті як їхніх переваг, так і потенційних труднощів, які можуть виникнути під час їх реалізації. Аналіз запропонованих змін є важливим з кількох причин. По-перше, тлумачення заповіту є однією з найбільш суперечливих тем у спадкових спорах, оскільки часто виникають ситуації, коли сторони по-різному тлумачать наміри спадкодавця. По-друге, нововведення пов'язані з необхідністю залучення нотаріусів та судових органів до процесу тлумачення, що може суттєво змінити існуючу практику в цій сфері. Оскільки спадкові спори часто мають не лише юридичний, а й емоційний характер, запропоновані зміни потребують ретельного вивчення з точки зору їхньої реальної доцільності та ефективності.

Глава 3.3.
Тлумачення заповіту через призму новелізації цивільного законодавства

Оновлення цивільного законодавства є об'єктивною та неминучою потребою розвитку сучасної правової системи, зумовленою динамікою суспільних відносин, змінами у соціальній структурі та ускладненням правових механізмів реалізації приватної автономії. Спадкове право, попри його традиційну стабільність і глибоку укоріненість у правовій традиції, не становить винятку з цього процесу.

Навпаки, саме у сфері спадкових відносин законодавчі прогалини, надмірний формалізм або нечіткість нормативних приписів особливо гостро проявляються у вигляді конфліктів між спадкоємцями та тривалих судових спорів, що підриває принцип правової визначеності та довіру до права загалом. У цьому контексті модернізація положень Цивільного кодексу України, спрямованих на вдосконалення механізмів тлумачення заповіту, набуває не лише прикладного, а й концептуального значення.

Запропоновані зміни до статті 1256 Цивільного кодексу України, що регулює питання тлумачення заповіту, слід розглядати як важливий крок у напрямі системного розвитку спадкового права. Тлумачення заповіту постає не як суто технічний або допоміжний інструмент, а як складний юридичний процес, від якого безпосередньо залежить реалізація спадкових прав, стабільність майнового обороту та захист законних інтересів спадкоємців. Саме через процедуру тлумачення абстрактна та часто лаконічно сформульована воля спадкодавця трансформується у конкретні правові наслідки. Відтак ступінь нормативної визначеності цього процесу істотно впливає не лише на ефективність спадкування, а й на сприйняття справедливості розподілу спадкового майна особами, залученими до спадкових правовідносин.

У цьому світлі особливої уваги заслуговують такі запропоновані новели, як вимога нотаріального посвідчення заяви спадкоємців про тлумачення заповіту та уточнення порядку здійснення судового тлумачення у разі виникнення спору. Ці положення спрямовані на підвищення рівня правової визначеності, мінімізацію зловживань та запобігання довільному тлумаченню волі спадкодавця. Водночас вони є елементами ширшої стратегії вдосконалення спадкового законодавства України, орієнтованої на поєднання принципів *favor testamenti, bona fides* та процесуальної економії. Формалізація результатів тлумачення та чітке розмежування повноважень нотаріальних і судових органів покликані забезпечити баланс між автономією волі спадкодавця та ефективним захистом прав спадкоємців.

Разом із тим запропоновані законодавчі зміни потребують ґрунтовного наукового аналізу з огляду як на їх потенційні переваги, так і на можливі практичні ускладнення, що можуть виникнути у процесі їх реалізації. Тлумачення заповіту традиційно належить до найбільш конфліктогенних сфер спадкового права, оскільки різне сприйняття

волі спадкодавця часто поєднується з високим емоційним напруженням між спадкоємцями. Залучення нотаріусів і судів до цього процесу в новому форматі може суттєво трансформувати усталену практику та вимагатиме адаптації як правозастосовних органів, так і учасників спадкових правовідносин. Саме тому оцінка запропонованих змін має здійснюватися не лише з формально-юридичної, а й з функціональної та аксіологічної перспективи, з урахуванням їх реальної здатності сприяти справедливому, передбачуваному та ефективному врегулюванню спадкових спорів.

3.3.1. Зміни, що стосуються процедури тлумачення заповіту спадкоємцями

Одне з найбільш суттєвих нововведень, передбачених змінами до статті 1256 Цивільного кодексу України, полягає в тому, що тлумачення заповіту може бути здійснене спадкоємцями після відкриття спадщини за допомогою подання заяви, яка має бути нотаріально засвідчена. Це зміцнює правову позицію щодо автентичності заяви спадкоємців і забезпечує юридичну чистоту процесу. Нотаріальне засвідчення підпису є важливим інструментом захисту від можливих маніпуляцій чи підробок, оскільки нотаріус не лише засвідчує підпис, а й перевіряє правову значущість документа. Це дає змогу уникнути ситуацій, коли одна зі сторін, спираючись на невірну чи підроблену інформацію, намагається вплинути на трактування заповіту.

Водночас цей механізм підвищує юридичну визначеність процесу тлумачення заповіту, оскільки нотаріус є неупередженим органом, що забезпечує прозорість дій. Це також дає спадкоємцям можливість отримати додаткову консультацію щодо правильності їхніх дій і можливих правових наслідків їхніх кроків. Проте, на практиці це нововведення може мати свої складнощі, зокрема щодо доступу до нотаріальних послуг для віддалених чи малозабезпечених осіб. Вартість нотаріальних послуг може стати перешкодою для осіб, які не можуть собі дозволити платити за засвідчення заяви, що може призвести до затримок у спадковому процесі або навіть до відмови від подання заяви на етапі тлумачення.

Окрім того, вимагаючи нотаріального засвідчення підпису, зміни можуть створити певні додаткові юридичні бар'єри для осіб, що не мають можливості оперативно оформити документи в нотаріуса. Це також

створює додаткову бюрократичну складність для осіб, які не володіють достатніми знаннями про правову процедуру та можуть не розуміти необхідності такого засвідчення. Тому важливо передбачити заходи для полегшення доступу до нотаріальних послуг, особливо для тих, хто знаходиться в складних економічних або географічних умовах.

3.3.2. *Судове тлумачення заповіту в разі спору між спадкоємцями*

Оновлення законодавства є об'єктивною потребою правової системи, яка реагує на зміну соціальних відносин, судової практики та ускладнення правових конфліктів, і спадкове право в цьому сенсі не становить винятку. Саме в цій логіці слід розглядати зміну, що стосується судового тлумачення заповіту у разі виникнення спору між спадкоємцями. Вона має принципове значення для забезпечення правової визначеності та справедливості у ситуаціях, коли між спадкоємцями існують істотні розбіжності щодо розуміння змісту волевиявлення спадкодавця.

Запропонований підхід передбачає надання суду повноважень здійснювати тлумачення заповіту з урахуванням частини третьої статті 213 Цивільного кодексу України, що дозволяє вийти за межі суто буквального прочитання тексту. Суд у такому разі може враховувати сукупність релевантних обставин, зокрема характер і зміст попередніх домовленостей, усталені моделі поведінки між спадкоємцями, а також справжні наміри спадкодавця, які могли бути виражені поза текстом заповіту – у приватній переписці, усних висловлюваннях чи інших формах комунікації.

Остаточність судового рішення у таких спорах виконує стабілізуючу функцію, запобігаючи затягуванню конфліктів і забезпечуючи передбачуваність спадкових правовідносин. Водночас цей механізм мінімізує ризики зловживань та правових маніпуляцій, оскільки орієнтує правозастосування на відновлення реальної волі спадкодавця, а не на формальне використання недосконалостей тексту заповіту. Особливу цінність такої зміни становить можливість комплексного аналізу контексту та цільового призначення заповіту, що істотно підвищує якість судового захисту і сприяє справедливому розподілу спадщини.

Водночас, М. Гардінг слушно відзначає, що суди поступово послаблювали це правило через винятки (такі як прихована неоднознач-

ність, супутні обставини та виправлення), тим самим виявляючи непомітний перехід від формалізму до тлумачення, що враховує наміри. У статті робиться висновок, що постійна риторична перевага правила маскує глибшу трансформацію: тлумачення заповіту змістилося в бік прагматичного балансування між визначеністю та автономією, при цьому зовнішні докази слугують легітимним допоміжним засобом для тлумачення, а не загрозою цілісності спадкового права.[76]

Водночас судове втручання у процес тлумачення заповіту не позбавлене певних недоліків, які потребують критичної оцінки. Насамперед, звернення до суду об'єктивно здатне суттєво затягнути вирішення спадкового спору, оскільки судовий розгляд часто є тривалим через перевантаженість судів, складність доказування та необхідність дотримання формалізованих процесуальних процедур. За таких умов оперативність захисту спадкових прав не завжди може бути забезпечена належним чином.

Крім того, судовий спосіб вирішення спору пов'язаний із додатковими фінансовими витратами для сторін. Судовий збір, витрати на правничу допомогу та інші процесуальні витрати можуть становити істотний тягар, особливо для спадкоємців, які перебувають у складному матеріальному становищі. Це створює ризик фактичної нерівності сторін у доступі до правосуддя та може впливати на їхню процесуальну активність.

Окремої уваги заслуговує й нематеріальний аспект судового розгляду. Судова процедура у спадкових спорах нерідко є емоційно виснажливою та психологічно травматичною для спадкоємців, адже вона відбувається на тлі втрати близької особи та часто супроводжується загостренням сімейних конфліктів. У результаті судове втручання, покликане врегулювати спір, може, навпаки, поглибити протистояння між сторонами, що ставить під сумнів його ефективність як універсального механізму вирішення спадкових колізій..

3.3.3. Аналіз змін у контексті сучасного правового регулювання спадкових відносин

Змістовне оновлення, запропоноване внесенню до цивільного законодавства щодо тлумачення заповіту та загалом регулювання спадкових відносин, відкривають нову перспективу для оцінки ефек-

[76] Harding, M. (2012). The Rule Against Extrinsic Evidence in the Interpretation of Wills. *Law Quarterly Review*, 128, pp. 519–520.

Наукове видання

Серія «Спадкове право:
національні, порівняльні та міжнародні аспекти»

КНИГА ДРУГА

ДОГОВІРНІ СПАДКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Українсько-англомовне науково-практичне видання

За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України С.Я. Фурси,
кандидата юридичних наук, доцента О.В. Кіріяк

Відповідальний за випуск	О. В. Діордійчук
Комп'ютерна верстка	Д. М. Алексєєв
Обкладинка	Д. М. Алексєєв

Підписано до друку 31.03.2026 р. Формат 60 х 84 $^{1}/_{16}$.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 29,76.

Видавництво «Алерта»
04210, м. Київ, а/с 112.
Тел.: (099) 607-97-62.
E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.